

## ORIS RAZVOJA DEMOKRATIČNE FRONTE JUŽNIH SLOVANOV NA MADŽARSKEM

JOŽEF NEMETH

Prva narodnostna organizacija, formirana po osvoboditvi, za katero se ve doslej, je bilo Združenje srbske mladine v Batanji 17. decembra leta 1944.<sup>1</sup> Na podlagi sprejetega pravilnika, ki ga je izdelal Dragutin Nedučić, so izbrali naslednje vodstvo: za predsednika Dragutina Nedučića, za sekretarja Milutina Đorđevića in za blagajnika Milana Grunčiča. V zapisnikih ni bilo zabeleženih nobenih ciljev združenja. Zanimiv je del zapisnika, posvečen dodelitvi, verjetno diplome zahvale, vojnemu komandantu Batanje, kapetanu Rdeče armade Leonidu Andrejevu: »Da bi se naši lepi spomini na našega dobrotnika, kapetana Andrejeva Leonida, našega mestnega komandanta — simbol naših osvoboditeljev, ohranili v znak hvaležnosti — skupščina.«<sup>2</sup> (Tu je tekst prekinjen, ker je ta del zapisnika uničen.)

Ta citat potrjuje stališče, da so razen komunistov tudi Južni Slovani — antifašisti uživali zaupanje osvoboditeljev. Organiziranemu delu srbske mladine je sledila ustanovitev Antifašistične fronte Slovanov na Madžarskem. Na podlagi zapiska »prve antifašistične konference Slovanov na Madžarskem, ki je bila v Batanji 18. 2. 1945. leta« z začetkom ob 14. uri, lahko spoznamo vse pomembnejše trenutke in odločitve te, za življenje vseh južnoslovanskih narodnosti pomembne ustanovne skupščine.<sup>3</sup> Na zasedanju je sodelovalo 165 delegatov, med njimi 8 iz Romunije. Mihajlo Pandurovič iz Batanje, ki se je pred nekaj meseci vrnil iz internacije, je predlagal, naj se ustanovi organizacija Slovakov, Srbov in vseh ostalih Južnih Slovanov z imenom Antifašistična fronta Slovanov na Madžarskem in naj se organizirajo mestni in krajevni odbori. Na žalost tukaj ne izveemo, kako naj bi prišlo do tega, ker je zapisnik od tod naprej uničen. Vendar pa lahko, po nekaterih drugih virih sklepamo, da je temeljni cilj te fronte ustanovitev narodnostne organizacije političnega značaja v okviru ljudske fronte proti fašizmu in njegovim ostankom. To se lepo vidi v zapisniku Ujedinjenje srbske omladine (mladinska sekcija AFS), kjer je razvidno, da je Batanjska mladina ob podpori AFS iskala od ministrstva začasne vojaške nacionalne vlade dovoljenje za organiziranje slovanske brigade v obnovljeni madžarski vojski zaradi sodelovanja v oboroženem boju proti fašistični Nemčiji. Za

predsednika konference so izvolili Mihajla Panduroviča, za tajnika Dragutina Nedučića. Konferenca je odobrila članom Ujedinjene srpske omladine, da se prostovoljno vključijo v narodnoosvobodilni boj v Jugoslaviji. Sklenili so, naj bo sedež AFS v Bekeščabi, v organizacijskem pogledu pa to, naj bo predsednik Slovak, od podpredsednikov eden Slovak, drugi pa Srb, enako tudi pri tajnikih. Mestne (vaške) organizacije pa dajo po dva delegata. Na predlog novega predsednika, Slovaka Jána Sekerka, so sklenili, da bo AFS na Madžarskem izdal svoj časopis z imenom »Sloboda«, na začetku pisan samo v slovanščini.<sup>4</sup> Odgovorni urednik lista je postal Ljubomir Lastity.

Že to, da je konferenca bila v Batanji, ima samo po sebi neki simboličen pomen, zato ker je Batanja prvo osvobojeno mesto na Madžarskem, tukaj pa se je začel boj za novo življenje na novih osnovah. Zgodovinskimi zahtevam in duhu časa je ustrezala težnja, da se uresniči po možnosti čim širša enotnost zaradi uspešnejšega skupnega AFS vseh Slovanov na Madžarskem. Toda pristop do realizacije čim širše enotnosti je istočasno bil precej ozek, kot da bi razen Slovakov in Srbov drugih Slovanov na Madžarskem ne bilo, tako da se niso niti v načelu dotaknili vprašanja, kakšno bo centralno vodstvo, ko bodo vsi Slovani združeni v skupni fronti, katere temelji so bili položeni 18. 2. 1945. Po končani konferenci so se takoj začele organizirati mestne in krajevne organizacije AFS. Tako lahko že 4. 8. 1945 bremo v Slobodi, da ima AFS v Batanji okoli 1200 članov, od katerih je 450 moških in 300 žensk, 300 članov mladinske organizacije in 140 pionirjev, kot tudi, da se število članov tudi drugod (npr. v Aljmašu, v Gornjem Šentivanu) uspešno dviga. Ker je fronta zrasla iz ljudskega gibanja, je imela na narodnostno mešanem ozemlju velik vpliv na sestavo pokrajinskega vodstva. Tukaj so bili v večini hrvaški, srbski in slovenski komunisti, ki so se najbolj složno borili, skupaj z naprednimi madžarskimi množicami za enakopravnost narodnosti in se tudi med prvimi potegovali za zvezo s komunisti.<sup>5</sup>

Še istega leta, 3. decembra, je prišlo do prve konference Južnoslovanske sekcije AFS v Mohaču. Na dnevnem redu so bila na prvem mestu organizacijska vprašanja. Na osnovi

demokracijskega centralizma so uredili vertikalno organizacijo, ki ima krajevno, župnijsko in državno vodstvo.<sup>6</sup> Nadalje so sklenili, naj se v enotni fronti izoblikuje posebna Južnoslovanska sekcija. To je bila prva taka konferenca, kjer so skupaj nastopili Srbi in Hrvati. Slovenci v Mohaču niso imeli delegatov.

Po prvi državni konferenci se povsod uveljavlja boj za narodnostne pravice. K temu je veliko pripomogla Fronta, oziroma njeno vodstvo s tem, da so organizirali velika zborovanja ter odposlali poslance predsedniku predsedstva, k ministru za šolstvo, in k voditeljem koalicijskih partij. Ugotovili so, da se lahko v boju za narodnostno enakopravnost naslanjajo edino na pomoč Komunistične partije.

Južnoslovanska sekcija Fronte je imela I. kongres v Baji 19. 5. 1946. Tukaj so bili zastopniki vseh treh narodnostnih sekcij, tako Hrvati kot Srbi in Slovenci. Na kongresu so Slovence zastopali Jožef Bedič, Ferenc Konkolič in Miroslav Terplan. Generalni sekretariat južnoslovanske sekcije je že prej izdal svojo okrožnico, kjer je določil število delegatov tako, da je morala vsaka mestna in krajevna organizacija poslati po tri delegate, in sicer tako, da je bil med njimi moški, ena ženska in en mladinec. Če pa ima mestna organizacija več kot 50 članov, mora na vsakih novih petdeset članov poslati še enega poslanca.<sup>7</sup> Kongres se je začel ob osmih zjutraj. Prva točka dnevnega reda je bil politični referat Antuna Roba, ki je v uvodu referata rekel: »Treba je, da pravilno ocenimo, kaj je za nas koristno in pozitivno v boju za našo enakopravnost in svobodo.« Pozneje je opisal politično stanje na Madžarskem. Ugotovil je, da za enakopravnost narodnosti ni dovolj samo boj narodnosti za svoje pravice, marveč mora dobiti tudi pomoč od najnaprednejših madžarskih delavcev in inteligence v boju proti ostankom fašizma in reakcije. V daljnosežnem načrtu je predvideval zvezo s Komunistično partijo in z vsemi naprednimi silami Fronte. Ugotovil je, da je narodnostno vprašanje v družbi odvisno od odnosov naprednih in nazadnjaških sil. Potem je spregovoril o zahtevah AFS.

1. AFS je edina, ki lahko zastopa vse slovanske manjšine. Zato zahtevamo, da madžarska vlada organizacijo AFS prizna.

2. Zahtevamo, da naj povsod, kjer v večini živijo Slovani, vlada na državne funkcije imenuje funkcionarje te narodnosti.

Temu referatu je sledila diskusija, kjer so sodelovali vsi delegati.

D drugega dne, 20. 5., je kongres določil temeljna pravila organizacije in izdal program. Izbrali so člane za Centralni komite Fronte in predstavnike županijskih organov. Ugotovili so, da je cilj AFS: združenje in organiziranje vseh Slovanov, ki živijo na Madžarskem in izbojevanje njihovih pravic. Diskusiji so sledile volitve, ki so morale izvoliti 11-članski Izvršni komite, ki mora imeti stalni sedež v Budimpešti.

Odločili so se, da bo namesto predsednika in podpredsednikov izvoljen po en Srb, Hrvat in Slovenec.

Prvi program AFS, izdelan na prvem kongresu v Baji, je vseboval 15 glavnih točk. Osmo točka programa se glasi: »Svoboda manjšine na kulturnem in prosvetnem področju.«

Prvi kongres AFS še ni bil predmet preučevanja, lahko pa mirne duše sklenemo, da se je s tem začelo novo obdobje v življenju Srbov, Hrvatov in Slovencev na Madžarskem. Izbrano je bilo vodstvo, v katerem so bile zastopane vse naše narodnosti, vse etnične skupine, s čimer je Fronta postala dejansko organizacija vseh Južnih Slovanov.

Kongresno gradivo še ni prišlo v javnost, ko so po radiu že prebrali naslednje sporočilo: »Minister za kulturo in prosveto je ukazal organizirati tečaj srbohrvaškega jezika za učitelje srbohrvaških šol v Peči.<sup>8</sup> Na tečaj se lahko prijavijo Južni Slovani in Madžari.« Ta poziv je naletel na velik odmev, med slovansko mladino, tako da se je tečaj lahko začel 14. junija 1946 pod vodstvom Franca Šebjaniča.

S tem se je začelo izobraževanje lastne narodnostne inteligence. Ko se je Južnoslovanska sekcija AFS formalno odcepila, so se pokazale potrebe po novem časniku. 20. 10. 1946 se je pojavila prva številka Naših novin, katerih odgovorni urednik je postal generalni sekretar AFS Antun Rob. Ta časnik je veliko pripomogel v kulturno-prosvetnem delovanju naših manjšin in v boju za narodnostne pravice. Že proti koncu leta 1946 lahko beremo odprto pismo AFS, namenjeno predsedniku vlade: »Ker govori naš narod v južnoslovanskem jeziku, zato zahtevamo, da se naš jezik prizna kot uradni jezik. Povsod, kjer živi naš narod, naj uradi poslujejo v našem materinem jeziku.«<sup>9</sup> Takrat lahko beremo tudi to, da se je število krajevnih organov dvignilo na 60 z več kot 10.000 ljudmi. Z Našimi novinami so naši mladi učitelji dobili svojega soborca, kajti v tem časniku so največ objavljali mladi učitelji s terena in drugi pripadniki naše mlade inteligence.

Odločeno je bilo, da mora vsaka krajevna organizacija, če ga še nima, odrediti za tisk odgovornega tovariša, ki bo kot član krajevnih uprave imel nalogo popularizirati naš tisk, da bo zbiral vedno nove naročnike. Poleg tega bo pomembna naloga odgovornega tovariša za tisk zbiranje in organiziranje dopisnikov za Naše novine vsake vasi. Ni dovolj, da izvemo iz lista, kaj se dogaja v svetu, narod mora vedno preko lista sporočati tudi svoje probleme, česar pa brez širokega izbora dopisnikov ne moremo doseči. Toda v tem času so se pokazali še drugi problemi znotraj AFS, kot npr. pomanjkanje za organizacijo sposobnih kadrov ter finančne težave. Centralni komite AFS je spoznal, da iz enega centra ni mogoče voditi in pomagati vsem narodnostim enako. Zato so že v istem letu začeli organizirati in ustanavljati Oblastne odbore. Oblastna konferenca je bila na slovenskih tleh prvič 2. in 3. februarja 1974 v Monoštru. Na konferenci je bilo izvoljeno novo vodstvo: za predsednika Jožef Bedič, za tajnika Ferenc Tot. To vodstvo je organiziralo prvo nabavno-prodajno zadrugo v Porabju z imenom Raba, da bi se življenje porabskih Slovencev izboljšalo. Letnica 1947 je bila vsekakor prelomnica v življenju Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki so uspešno končali seminar v Peči in so bili imenovani za učitelje v narodnostno mešanih krajih. To so bile državne šole, ki so kazale smer v prihodnost.

5. oktobra 1947 je prišlo do druge državne konference južnoslovanske sekcije AFS. Iz 72 mest, kjer živijo Južni Slovani, je prišlo 210 delegatov, sodeloval je tudi poslanec iz Jugoslavije, Mirko Čuković. Uvodni govor je imel generalni sekretar AFS Antun Rob. V svojem referatu je dejal, da ima organizacija že 12.000 članov ter 40 šol v materinem jeziku.<sup>10</sup> Zatem je prišlo do pomembnega dogodka: AFS je spremenila ime v Demokratično zvezo Južnih Slovanov. Za geslo DZJS bi lahko imeli: »Bratstvo in enotnost naših narodov za ustvarjanje naših nacionalnih, Kulturnih in socialnih pravic.« Na kongresu je prišlo do izjave, »da je treba razviti bratstvo in enotnost med Madžari in Slovani, ki živijo na Madžarskem, v boju za neodvisnost in svobodo.« Kongres je opozoril tudi na to, da se je treba mobilizirati proti domačim nasprotnikom, proti vsem tistim, ki nasprotujejo narodnostni svobodi. Poudarjeno je bilo, da »zaostalost našega naroda je greh bivših reakcionarnih režimov ter vlad te države, ki so skušali desetletja obdržati v temi ne le naš slovenski, temveč tudi svoj madžarski na-

rod, da bi si čimbolj zavarovali tiste privilegije, ki so jih uživali na škodo vsega delovnega naroda. Ravno ti reakcionarni protinarodni režimi preteklih let so zlepa in zgrda skušali narod oropati njegove lastne kulture, da bi ga lažje pomadžarili. Kdor se ni v vsakem pogledu šolal, je zaostajal, počasi izgubljal svojo narodno zavest, tisti Slovan pa, ki je hotel postati učen, se v stari Madžarski ni mogel učiti v lastnem jeziku. Moral se je učiti v madžarskem jeziku, da je ob koncu šolanja neopazno postal Madžar.«<sup>11</sup> To se je lepo videlo v DZJS, ki je od začetka imela velike težave v tem, da ni imela sposobne slovanske inteligence. Organizacija je morala v prvi vrsti najti zmožne ljudi ali pa jih usposobiti za kulturno-prosvetno delo. Na tem področju je Zveza pokazala znatne rezultate ob vsem tem, da so Zvezi delali težave zakrknjeni reakcionarji.

Drugi del referata je bil posvečen raznim vidikom kulturnoprosvetne dejavnosti. Največ govora je bilo okoli razvijanja jezika in jezikovne kulture. Problem predavanja v materinščini je bil pomemben vidik kulturnoprosvetne dejavnosti. Kongres je odločil tudi o knjigotrški dejavnosti, odločili so se, da bodo vsako leto izdajali koledar, in sicer v slovenščini in srbohrvaščini. Nameravali so izdati še kratko zgodovino Južnih Slovanov na Madžarskem.

Druga državna konferenca je prvič po osvoboditvi določila tudi odnos organizacije do narodnega zaklada Hrvatov, Srbov in Slovencev na Madžarskem: »Našega narodnega zaklada, pesmi ter pripovedke, ni še nihče sistematično zbral, popisoval ter prirejal.«<sup>12</sup> Tukaj je naše mlade narodne učitelje spet čakala velika naloga. Tudi na kulturnem, še bolj pa na prosvetnem področju so morali naši narodni učitelji v prvi vrsti zagotoviti uspeh dela DZJS in sami opraviti velik del tega dela. Toda k temu je moral pomagati sleherni Južni Slovan, ki je čutil v sebi sposobnost za to delo. Dobili smo svoje nacionalne pravice, imeli smo svoje predstavnike na najvišjih mestih, dobili smo popolno enakopravnost ter svobodo na Madžarskem. Ob vsem tem pa je ostalo na nas samih kako bomo s trdim delom dvignili raven naše kulture in prosvete. Delegati Kongresa so na tem področju največ pripomogli, da se je to delo začelo, in sicer v interesu našega naroda.

Na pobudo DZJS je Demokratična mladina Južnih Slovanov imela svoj kongres 30. 11. 1947.<sup>13</sup> Demokratična mladina Južnih Slovanov si ni zastavila kakšnih velikih ciljev, ni poznala tako imenovanih generacijskih

problemov, temveč je z ramo ob rami s svojimi starši bojevala boj za življenjsko važna vprašanja. Osvojila je odloke in resolucije, ki so bili sprejeti na Kongresu AFS, kasneje DZJS. Tako je za najvažnejši cilj imela popolno enakopravnost narodnosti, zato je treba, da jim s svojim znanjem pomaga in podžiga nacionalno zavest.

20. maja 1948 je bila prva konferenca južnoslovanskih žensk. 12. julija je bil prvi kongres Madžarske delavske partije, ki je prej objavila svoj program, kjer je bila ena točka posvečena tudi narodnostim, in sicer: »Partija se zavzema za nacionalno enakopravnost, za svobodno razvijanje napredka nacionalne kulture, za popolno svobodo v demokratski kulturi, za svobodno kontaktiranje z matično državo.«<sup>14</sup> Zveza je to v uvodniku Naših novin pozdravila; poudarjeno je bilo, da se prvič v madžarski zgodovini neka partija zavzema za enakopravnost narodnosti in tu se najbolj vidi, da je bil od osvoboditve dalje narejen velik korak naprej.

Istočasno je v listu MKP (Szabad Nep) pisalo: »DZJS je od osvoboditve do danes na področju nacionalne in kulturne zedinjenosti Južnih Slovanov dosegla ogromne rezultate. Organizacija je lahko za vzgled. Večina Južnih Slovanov ne glede na partijsko ali versko pripadnost se je včlanila v Zvezi. DZJS gradi bratstvo in enotnost ter mir med narodoma.«<sup>15</sup> Takoj zatem, 16. junija 1948, je prišla največja prelomnica v življenju DZJS. To je čas, ko je MSZDP (nastala 12.—14. junija po združitvi MKP in SDP) razglasila resolucijo Informbiroja in obsodila politiko Jugoslavije, to je tudi čas krize med jugoslovanskimi in madžarskimi partijskimi odnosi. To je dalo tudi pečat narodnostni politiki na Madžarskem. Napadi Kominforma so ustvarili novo situacijo, ki je vodstvo DZJS ni pričakovalo. Najbolj aktivni delavci DZJS, člani Centralne uprave, oblastni sekretarji, kot člani MSZMP, so nasprotovali temu, da bi obsodili KPJ, in so hoteli biti nevtralni v tem vprašanju. S temi svojimi stališči so voditelji v Zvezi prišli v konflikt s politiko madžarske vlade in partije, ki je bila ena od podpisnic resolucije. Izhajajoč iz tega dejstva, pozivajoč se na osnovna pravila Zveze ter glede na to, da je generalni sekretar zapustil državo, je ministrstvo za notranje zadeve ukinilo avtonomijo Demokratične zveze Južnih Slovanov na Madžarskem ter je postavilo na čelo organizacije vladnega komisarja Janosa Gyuska, ki je to dolžnost opravljal vse do volitev novega Centralnega odbora Zveze. Glavne aktiviste DZJS so na temelju izmi-

šljenih obtožb odstranili. Eden izmed najstarejših članov Zveze, Jožef Bedič, tako pravi o tem: »Začetek formiranja Zveze v letih 1945—48 je bil težek, in sledilo je še težje obdobje.«<sup>16</sup> Toda o tem nerad govori.

1.—2. avgusta je bil tretji kongres DZJS v Budimpešti in Zveza je spet dobila svoje vodstvo. 20. avgusta 1949 je proklamirana ustava Ljudske republike Madžarske. Z ustavo so zagotovljene narodnostne pravice vseh narodnosti na madžarskem ozemlju.

Ustavni člen 61, ki se nanaša na to vprašanje, je oblikovan na temelju programske deklaracije, sprejete na kongresu združenja MKP in SDP. V deklaraciji je poudarjeno, da se bo partija madžarskih delavcev borila za popolno enakopravnost narodnosti, za razvoj njihove kulture in za stike z bratskimi narodi sosednjih držav.

Člen 49 to takole določa: »Državljeni LR Madžarske so med seboj enaki in uživajo tudi enake pravice. Zakon strogo kaznuje kakršnokoli diskriminacijo državljanov po spolu, religiji ali narodnosti. LRM omogoča na svojem ozemlju možnost pouka v materinem jeziku in v vzgajanju nacionalne kulture.«<sup>17</sup> Ustava, ki so jo odobrili leta 1949, je bila spremenjena leta 1972. V tretjem odstavku 61. člena piše: »LRM zagotavlja vsem narodnostim, ki živijo na njenem ozemlju: enakopravnost, uporabo materinskega jezika, pouk v materinskem jeziku ter ohranitev in negovanje njihove lastne kulture.«

XI. kongres MSZMP izraža v glavnem tudi ista načela: »V delu izbranih državnih in družbenih organov in teles sodelujejo kot enakopravni državljani.«

Zakoni zagotavljajo državljanom, ki eventualno ne govorijo madžarsko, da se v reševanju svojih poslov poslužujejo materinščine in da v danih situacijah zahtevajo uradnega tolmača. Vse to ne obstaja le na papirju, v paragrafih, temveč tudi v stvarnosti.

»Uporaba osnovnih načel leninistične narodnostne politike igra pomembno vlogo v krepitvi notranje enotnosti socialističnih družb in predstavlja enega izmed nujnih pogojev za socialistično državo in za pospešitev njihovega skupnega napredovanja h komunizmu.«

Janos Kadar je to tako formuliral, ko je obiskal Železno županijo: »Svet je zbor narodov, v tem zboru vsak poje in govori v svojem jeziku, po možnosti melodijo socializma, narodne neodvisnosti in miru.«<sup>18</sup>

Demokratična zveza Južnih Slovanov je leta 1969 izdala tudi svoj statut, ki vsebuje cilje in pravni položaj Zveze.<sup>19</sup>

1. člen se glasi: DZJS na Madžarskem je samostojna organizacija, ki zastopa narodnostne ustavne pravice in interese Srbov, Hrvatov in Slovencev na Madžarskem.

2. člen: Osnovni cilj Zveze je, da s pomočjo organizacijske dejavnosti na političnem in kulturnem področju oziroma z vzgojiteljskim delom spodbuja državljane jugoslovanskih narodnosti za sodelovanje v izgradnji socializma, poleg tega pa jim daje pomoč v uporabljanju ter učenju njihovega materinskega jezika ter jim pomaga pri ohranitvi in negovanju njihove kulture.

3. člen: Zveza na temelju politike Madžarske socialistične delavske partije v okviru Patriotične narodne fronte sodeluje z drugimi družbenimi in državnimi organi.

4. člen: Zveza daje svoj tednik in vse svoje druge izdaje na razpolago za realizacijo nalog in ciljev, ki so določeni v statutu.

Najvišja organizacija Zveze je Kongres, ki se sestaja vsako leto. Kongres izvoli generalnega sekretarja, predsednika (stalno je v Budimpešti) in tri podpredsednike (iz vsake narodnostne skupine enega). Na kongresu je vsaka vaška organizacija zastopana z enim delegatom, ki ga izvoli vaška organizacija, ki se zbere na predlog vaškega aktivista. Nad vaškimi organizacijami so Oblastni in županijski organi. Veliko vlogo imajo aktivisti, ki so v raznih sekcijah, kot sekcija za obveščanje, sekcija za literaturo, za šport...

Aktivisti dobivajo od Zveze denarno nagrado.

Glavni sedež Zveze je v Budimpešti, ulica Szalay 47.

Južnih Slovanov je na Madžarskem približno:

5000 Srbov,

5000 Slovencev,

95.000 Hrvatov, ki jih po jezikovnih skupinah delimo dalje na Bunjevce, Šokce, Bošnjake in Racke Hrvate ter zahodne Gradišćanske Hrvate.<sup>20</sup>

#### OPOMBE

1. Iz naše prošlosti, Budapest 1979, str. 22—23.
- 2. Iz naše prošlosti str. 23.
- 3. Iz naše prošlosti, prav tam.
- 4. Nikola Jančić; Naš Front, Sloboda 4. avg. 1945.
- 5. Sloboda 4. 8. 1945, str. 1—6: Osnovna pravila Antifašističnog fronta Slovenaca u Madžarskoj, Mohač, Előre nyamda.
- 7. Okrožnica generalnega sekretarja br. 39/1946.
- 8. Iz naše prošlosti str. 54.
- 9. Iz naše prošlosti str. 54.
- 10. Referat Antuna Roba, Naše novine 11. okt. 1947.
- 11. Referat E. Karagića, Naše novine 18. okt. 1947.
- 12. Referat E. Karagića, Naše novine 18. okt. 1947.
- 13. Resolucija I. Zemeljske konferencije Demokratske omladine Južnih Slavena u Madžarskoj. Naše novine, 6. dec. 1947.
- 14. A Magyar Dolgozók Partjának programnyilatkozata (12.—14. jun. 1948).
- 15. »Szabad Nep« o radu DSJS. Naše novine, 3. jun. 1948.
- 16. Narodni Kalendar 1980 str. 190—191.
- 17. Ustava Ljudske Republike Madžarske, člen 49.
- 18. Iz naše prošlosti str. 131.
- 19. Statut je odobril Garamvölgyi József (namestnik ministra slovenšč.)
- 20. Iz naše prošlosti I. Budapest 1979 str. 129.

#### DOKUMENTI IN ZAPISKI

##### VOJAŠKE ŽELEZNICE NA SLOVENSKEM

STANE KUMAR

Po Južni železnici Dunaj-Trst je že devet let tekkel promet, ko so se okoli leta 1866 bili hudi boji v Italiji, zlasti severni. Dotlej je veljala železniška pot do Verone za odprto. Po tem spopadu pa ni bilo ustrezne poti do fronte, saj je peljala proga v Benetke iz Udina preko Cesarse in ne ob morju iz Trsta kot danes. Tudi preko Brennerja so le delno zgradili železnico in so si morali pomagati z vozovi s konjsko in volovsko vprego. Avstrijci so morali po naših tleh voziti frontne vlake s severa čez Maribor (prvi vlak 1846), Dravograd, Celovec in Beljak (otvoritev 1863) in

dalje po cesti do Furlanije. Podatkov iz tega razdobja ni veliko, vendar je zabeleženo, da so v obe smeri prevozili vsak dan po našem ozemlju 25 do 80 vlakov. Na fronto so spravili nad pol milijona vojakov, in desetino toliko konj. V dunajskih arhivih nismo uspeli za zdaj najti zabeležke o razširitvi tirnin naprav pri nas med vojno na Italijanskem.

Zanimivo poglavje za nas je prva in druga svetovna vojna, predvsem soška fronta, ki je leta 1915 sprožila takojšnjo premestitev goriske kurilnice in delavnice državne železnice na Jesenice in v Beljak ter zgraditev strojnih